

איש חי רב פעלים רודף צדקה וחסד
יהי
משה שניצר
ז"ל
ב"ר מנחם מנדל ז"ל
תנצב"ה

מאורות הדף היומי

עלון שבועי ללומדי "הדף היומי"

בית המדרש דחסידי סוכטשוב בני-ברוק
כולל דחסידי סוכטשוב
כולל "סנה משה"
ע"ש הר"ח ר' משה יצחק זיסר ז"ל
בית מדרש
למגידי שיעור "דף היומי"
חומס סופר 3 ת.ד. 471 ב"ב טל. 03-5775333

האשה החשובה רודפת צדקה וחסד
מרת
רודה שניצר
ע"ה
ב"ר מאיר ז"ל
תנצב"ה

יו"ל ע"י ביהמ"ד למגידי שיעור "דף היומי" בראשות הגר"ד קובלסקי שליט"א • לע"נ הר"ד מרדכי קלמן (מוטי) זיסר ב"ר משה יצחק ז"ל

גליון מס' 927

מסכת בבא בתרא ל"ה - מ"א ♦ אהלות י"ח, י' - י"ה, ו'

בס"ד, ל' שבט תשע"ז

השבוע בגליון

- ♦ מקבל "מתנה סמויה" שחטף את המתנה
- ♦ "חזקה" על מפטיר יונה - כיצד ובאלו תנאים
- ♦ ההבדל בין חזקת קרקעות לחזקת מטלטלין
- ♦ אין "חזקה" על שיטפת רצפות בבית כנסת

♦ כלה שקיבלה מבעלה מתנה חשאית

- ♦ אדם שהשתמש ברכבו של חברו בטענה שהוא שלו!
- ♦ ההבדל בין עז למכונת
- ♦ שני אנשים שרכשו את אותה עליה לתורה
- ♦ ההבדל בין 'אמירה' להגדה'

דבר העורך

אדוני הנשיא!

אני רוצה לשתף אתכם, כתב לנו הר"ר ישראל ענדן מערד, בסיפור נפלא ששמעתי מהרה"ג הרב דוד אולבסקי שליט"א, ראש ישיבה במתיבתא בית ישראל בניו יארק, לדעתי תהיה תועלת לציבור מפרסום המעשה, הממחיש כיצד מסוגל אדם להיות שקוע בתורה.

כמעט אין אדם שאינו יודע מיהו נשיא ארצות הברית. האדם המכהן במשרה רמה זו חורף בהינף-ידי את גורלן של מדינות ובהבל פיו הוא מעורר סערות פוליטיות ומדיניות המהדהדות על פני הגלובוס כולו. גם אלה שאינם זוכרים את שמו המדוייק של הנשיא, יודעים בוודאי כי למשרת נשיא ארצות הברית נבחרים אנשים בעלי כישורים לפנים, פקחים ושנונים.

לפני עשרות שנים עבד במתיבתא בית ישראל שבניו יורק פועל נקיין אפרו-אמריקני בשם **ג'ונסון**, אשר עשה את מלאכתו נאמנה. בחריצות יתירה היה ג'ונסון מנקה את שולחנות האוכל מידי יום וממרק את רצפת חדר-האוכל עד שזו הבהיקה כמראה. בחור בריא וחזק היה ג'ונסון, וניכר עליו כי אהב את מלאכתו שהזרימה חיות ועניין לחייו, עד שכל רואיו ידעו כי לכך נוצר.

הוותיקים מבין עובדי הישיבה ידעו לספר, כי ג'ונסון לא עסק במלאכה אחרת מימיו. מאז נפלט מבית הספר בגיל צעיר, בטרם ידע לקרוא וכתוב, עסק בניקוי ובמירוק. מבטו הבוהה והליכתו המזוזה במקצת סיפקו את המידע הדרוש לגבי מידת פקחותו, גם לאלה שבאו איתו במגע ראשוני.

באותה תקופה הייתה ארצות הברית נתונה בקלחת בחירות סוערת. סקרי דעת קהל התפרסמו חדשות

◀◀

דף לו/א הנהו עיזי דאכלו חושלא

אדם שהשתמש ברכבו של חברו בטענה שהוא שלו!

שאלה הלכתית מעניינת נידונה בפני רבני זמננו. ראובן החל להשתמש במכונית שהיתה ידועה כשייכת לשמעון, וכאשר שמעון דרש ממנו כי יחדל ממעשיו, טען ראובן: **קניתי את הרכב ממך!** מאחר שבאותה עת פרצה שביתה במשרדי אגף הרישוי במשרד התחבורה, לא היתה אפשרות לברר את נכונות הדברים. שמעון תבע את ראובן לדין וטען כי על שמעון להוכיח את דבריו, אך שמעון ביקש לדחות את התביעה על הסף, ולפוטרו מהוכחת בעלותו על הרכב בטענה המקובלת בכל תביעת מטלטלין, "חזקה מה שתחת יד אדם שלו הוא" (שולחן ערוך חו"מ סי' קל"ג סעי' א'). לכאורה, בעיה זו תלויה בין שני הטעמים הכתובים בפירושו של הרשב"ם בבואו לבאר את גמרתנו.

כידוע, אדם הטוען לבעלות על נכסי דלא נייד, הידועים כנכסים שבעלות אחרים, עליו להוכיח את טענתו בהמצאת שטר מכירה או ראיות אחרות, ואם אינו עושה כן עליו לסלק את ידיו מן הנכס. שונה הוא הדין במטלטלין, בהם נקבע כי "חזקה מה שתחת יד אדם שלו הוא". כלומר, אין המחזיק בחפץ צריך להוכיח שהוא רכש אותו, מאחר שהמצאותו של החפץ ברשותו ובחזקתו היא ההוכחה לבעלותו עליו. זאת, משום שאין לחשוד במחזיק בחפץ זה כי הוא בא לידי לאחר שנכנס לתוך בית חברו וגנב אותו ממנו, אלא כנראה שהוא רכש את החפץ כדת וכדין.

אולם, בסוגייתנו מבואר, שאדם שהחזיק ברשותו עיזים שהיו שייכות לחבירו והלה תבעם ממנו, אינו יכול להסתתר מאחורי חזקת "מה שתחת יד אדם שלו הוא", אלא עליו להוכיח את רכישתו מחבירו. את ההבדל בין עיזים למטלטלין אחרים מבאר הרשב"ם (ד"ה הגודרות) בשני טעמים: **א.** עיזים הולכות בעצמן, לעומת מטלטלין שהם נייחים. **ב.** אדם אינו מאכסן את עיזיו בביתו, לעומת שאר מטלטלין הנשמרים בבית.

ההסבר בשני טעמים אלו הוא, שחזקה "מה שתחת יד אדם שלו הוא" מתבססת על ההנחה, שאין לחשוד בגניבה את המחזיק בחפץ, כי גניבת חפץ מבית הזולת דורשת חוצפה ותעוזה, אשר אינם נחלתו של אדם מן השורה, ולפיכך, יש יסוד סביר להניח שהוא אכן רכש את החפץ מחבירו, ולא חלילה גנב אותו. לעומת זאת, לגניבת עיזים ייתכנו שתי אפשרויות שונות שאינן מצריכות חדירה לרשות הזולת. **א.** שהעיזים נכנסו לרשותו מעצמן. **ב.** שהעיזים היו ברחוב ומשם הוא נטל אותן. אפשרויות אלו מערערות את ההנחה שהעיזים נרכשו על ידו.

צעילוי נשמת

הר"ר **שמואל יצחק הלוי גרוס** ז"ל

ב"ר שלום ז"ל

נלב"ע ה' באדר ב' תשס"ג

תנצב"ה

הנוצח ע"י בנו ידידו

ר' שלום יקותיאל יהודה גרוס שיחי

צעילוי נשמת

הר"ר **ישעיהו בורשטיין** ז"ל

ב"ר דוד משה ופלה פייגא ז"ל

נלב"ע כ"ט שבט תשע"ו

ולעילוי נשמת

הבחור **מתן דוד** ז"ל

בן אורית ובנימין צבי שיבלחט"א

נלב"ע כ"א שבט תשע"ד

צעילוי נשמת

הר"ר **בנימין בן דוד** ז"ל

ב"ר יעקב ובת שבע ז"ל

נלב"ע ב' באדר תש"א

תנצב"ה

הנוצח ע"י המשפחה שיחיו

לעילוי נשמת

גב' **דבורה זליכוב** ע"ה ב"ר מרדכי ראובן הלוי פסל ז"ל

נלב"ע ר"ח אדר ב' תשס"ה **תנצב"ה**

הנוצחה ע"י ידידו הר"ר **שמחה רשף** ומשפחתו שיחיו, משפחות **זליכוב** שיחיו

ההבדל בין עז למכונית: מעתה, טוען הגר"י גרוסמן בספרו נצח ישראל (סי' מ"א) כאשר נדון בגורל המכונית, נמצא, כי לפי טעמו הראשון של הרשב"ם, מכונית אינה דומה לעז, שהרי היא חפץ דומם לעומת העז הקופצנית. אולם, לפי טעמו השני של הרשב"ם, דינה של המכונית זהה לזה של העז, שהרי שתיהן מונחות מחוץ לבית בעליהן.

בבואנו לפסוק את דינה של המכונית, עלינו להכריע, איפוא, אם הרשב"ם התכוון לכרוך שני חששות אלו זה בזה ולומר, כי רק במקרה כמו של עיזים, כאשר שני החששות אפשריים, אזי הם מבטלים את חזקת "מה שתחת יד אדם שלו הוא", ועל המחזיק בחפץ להוכיח את צדקתו, או שמא, די באחד מחששות אלו כדי לערער חזקה זו. מדברי בעלי התוספות (גיטין כ"ב ד"ה ת"ש) הוכיח הגר"י גרוסמן, כי די בחשש אחד כדי לערער חזקה זו, ולפיכך על המחזיק במכונית להוכיח את בעלותו עליה.

אלא, שנגד סברה זו ערער הגר"י סילמן שליט"א בספרו דרכי חושן (ח"א עמ' קצ"ז). לדבריו, הכניסה לתוך כלי רכב והנהיגה בו, כמוה ככניסה לרשות הזולת, ואין לחשוך באדם מן השורה שיעשה כן, וממילא אין על שמעון להוכיח את טענתו. [עיי"ש מה שהעיר לגבי רישום באגף הרישוי במשרד התחבורה]. [בבית מדרשו העירוני כי יש לדון בנושא זה, מאחר שמפשטות דברי הפוסקים מוכח, כי סוגייתנו עוסקת בבעלי חיים בלבד, שעל הגנב לכוון אותם בזריזות למקום מסויים והגניבה אינה מורגשת, ולא במטלטלין אחר מכל סוג שהוא].

דף לזא/ זה קנה אילנות וחצי קרקע, וזה קנה חצי קרקע

שני אנשים שרכשו את אותה עליה לתורה

בחג שמחת תורה בשנת תרמ"ג, כבכל שנה, נערכה באחת מקהילות ישראל מכירה רבתי של ה"חזקה" על העליות החשובות לתורה במשך שבתות השנה. באותה שנה, רכש ראובן חזקה על כל העליות "לפני אחרון" - שהן בדרך כלל "שישי", ושמעון רכש חזקה על כל עליות "חזק" של סיומי חמשת החומשים - "שביעי". אולם, ככל שחלף הזמן והתקרב ר"ח אדר ב' שחל באותה שנה בשבת קודש, גילו הגבאים, כי הם ניצבים בפני בעיה חמורה ביותר, שאילצה אותם לפנות אל פוסק הדור הגאון מדווינסק בעל האור שמח זצ"ל (פי"ג מהל' תפילה).

בשבת זו, שכמותה תחול גם בשנת תשס"ח, מוציאים שלשה ספרי תורה. בראשון קוראים ששה קרואים את פרשת השבוע, פרשת פקודי, בשני קוראים מעניינו של ראש חודש. ובשלישי - פרשת שקלים. יוצא, איפוא, כי בשבת זו, עליית "לפני אחרון", היינו "שישי", ועליית "חזק", המסיימת את הקריאה בחומש שמות, אותה עליה היא, והגבאים לא ידעו למי עליהם לקרוא לתורה.

בתחילת דבריו, בקש בעל האור שמח לקבוע, כי הזכות לעלות לתורה בשבת זו, שמורה לזה אשר רכש את חזקתו לפני חבירו, מאחר שרכישתו הקדימה ו"השתלטה" גם על עליה זו. אולם, לאחר שהתברר, כי אנשים אלו מחזיקים בחזקותיהם שנים רבות, ומטרת המכירה המחודשת בכל שנה נועדה להמשיך את החזקה שהיתה ברשותם מימים ימימה, נדרש הגאון לרדת לשורש העניין ולהכריע כדת מה לעשות. בגאונותו האופיינית, מצא הגאון מדווינסק פתרון וראה לבעיה זו מסוגייתנו, כלהלן.

סוגייתנו עוסקת בדינה של קרקע אשר בעליה מכר אותה לראובן ובאותו מועד מכר הבעלים את האילנות הגדלים בה לשמעון. לכאורה, מאחר שהאילנות בלבד נמכרו לשמעון, אין לו כל חלק בקרקע וכאשר ייבשו אילנותיו, עליו להסתלק מן הקרקע. אולם, רב פפא סובר, כי יש להניח, שבעל הקרקע שמכר את האילנות לשמעון לא התכוון לקפחו, וודאי מכר לו את הקרקע הנדרשת לגידול האילנות, משום שבכוונתו היה ליצור מכירה אשר לשני השותפים בה יהיה רכוש בר קיימא, זאת, למרות שעל ידי כך לא יקבל רוכש הקרקע את כל הקרקע.

מעתה, אומר בעל האור שמח, גם במקרה זה של העליות לתורה, שומה עלינו למצוא דרך לקיים את שתי המכירות, ולא להשאיר את האחד מהם בלא כלום, שכן, ברור הוא, שכאשר נמכרו העליות, לא התכוונו הגבאים ליצור מצב, אשר בו אחד מהם לא יעלה כלל לתורה. לפיכך, ראובן שרכש את העליות "לפני אחרון", הלא המה עליות "שישי", יעלה בשבת זו ל"חמישי" ואמנם, הוא לא יהיה "לפני אחרון" שבכלל העליות, אך יהא "לפני אחרון" מהעולים לספר התורה הראשון, וכך יתאפשר לשמעון לעלות ל"חזק" ולא יצטרך לאבד את מקומו.

דף לט/ב מחאה בפני שנים ואין צריך לומר כתובו

ההבדל בין 'אמירה' ל'הגדה'

בסוגייתנו מבואר, ששני אנשים אשר חברם מחה בפניהם על כי פלוני מחזיק בנכס שבבעלותו, רשאים להעלות את הדברים עלי כתב, לאשר בחתימת ידיהם את הכתוב ולמסור כתב זה לידי המוחה. מעתה, כתב זה מהווה עדות של אותם שני אנשים אודות מחאתו כדת וכדין של פלוני בפניהם.

אלא, שבעלי התוספות בסוגייתנו (ד"ה מחאה בפני שנים) מקשים על כך, שהרי זו "עדות שבכתב" שאין לה תוקף, כדרשת חז"ל מן הפסוק (דברים יז/ו) "על פי שנים עדים" - "מפיהם ולא מפי כתבם", היינו: אין בית הדין מקבל עדות כתובה, כי אם עדות הנאמרת בפה. לאחר משא ומתן בנושא זה מביאים בעלי התוספות את דברי ר"י ששמע מרבינו תם, שאין הפסוק ממעט אלא אלם שאינו יכול להעיד בפיו. אולם, הראוי להגדה בפיו, אף כשהוא כותב את עדותו, כשרה היא. חידוש עצום זה של רבינו תם מדובר מאוד בין הראשונים והאחרונים, ורבות פלפלו בו.

לדעת בעל אמרי בינה (הל' עדות סי' מ"ח), מבוסס חידושו הגדול של רבינו תם על דברי בעלי התוספות (גיטין עא/א ד"ה והא יכול) המבארים, כי יש להבחין בין 'אמירה' ל'הגדה'. 'אמירה' היא בפה, ועניינה -

לבקרים והסקרנות הלכה וגברה ככל שהתקרב מועד הבחירות.

יום הבחירות חלף עבר לו, ובתום ספירת הקולות התבשרה האומה האמריקנית יחד עם מיליארי סקרינים מכל רחבי העולם, כי **לינדון ג'ונסון** נבחר לכהן כנשיא ארצות הברית של אמריקה.

מטבע הדברים גם בחורי מתיבתא בית ישראל שבני יורק התעניינו בבחירות אלו, ועם הודיע התוצאות הסופיות מיהרו אחדים מהם לבית המדרש.

מטבעו של אדם שהוא נהנה לספר לזולתו על חדשות מסעירות שהתרחשו. בחורי הישיבה ידעו כי בבית המדרש יושב ראש הישיבה, הגאון רבי אליהו חזן זצ"ל, שדעתו אינה נתונה כי אם ללימוד תורה. הוא בודאי אינו יודע מי נבחר לנשיא. הבה נספר לו כי לינדון ג'ונסון נבחר לנשיא ארצות הברית, אמרו מספר בחורים צעירים ונחפזו לעברו.

- **הרב**, הורכוזו התוצאות הסופיות. ראש הישיבה נשא את עיניו מן הגמרא לרגע קל, והביט משועשע משהוא בתלמידיו, תוך שהפטיר נו, נו.

- **הרב**, ג'ונסון נבחר לנשיא, המשיך אחד מהם. **אותו** רגע חוורו פניו של ראש הישיבה. אני מקווה, אמר להם, שאף אחד לא פגע בו בתקופת עבודתו בישיבה...

דקות ארוכות לא יכלו הבחורים הצעירים לעצור בעד צחוקם המתגלגל. הם פשוט לא האמינו שרבים סבר לתומו שג'ונסון, הפועל שאינו יודע קרוא וכתוב, נבחר לנשיא ארצות הברית.

משבגרו הנערים ונזכרו באותו מאורע הם הבינו, כי לפנייהם נגלתה דמות מופלאה של אדם שכל מעייניו נתונים בתורה.

כאשר הם התבוננו מעט, הם הבחינו כי לא היה להם לחשוד ברבים אף לא לרגע אחד, כי תמימות טהורה אופפת את ישותו. הם ידעו היטב כי בעיות סבוכות ביותר במיגון תחומים נרחב מאד מובאות אליו, והוא, מתוך מחשבה מעמיקה ופקחות מפליגה מטפל בהן ובנפשות הנוגעות להן כאב רחום וכפסיכולוג מדופלם, ועצותיו והדרכותיו של רבם היו לשם דבר.

לא תמימות יש כאן. כי אם חוסר עניין? אותה שעה שבה הגאון רבי אליהו חזן זצ"ל עסק בתורה, הבלי העולם הזה לא עניינו אותו כלל! תילי תילים של סברות התרוצצו בראשו אנה ואנה, והם, הבחורים הצעירים, באים לספר לו על איזה ג'ונסון שנבחר למשרה כל שהיא? יהי כן. לא משנה למה הוא נבחר, ובלבד שלא יזיק...

זו תורה וזו שררה, התורה היא סם חיים, והזוכה ללמוד בה ולקבוע עתים לתורה, לא זו בלבד שזוכה לשכר על לימודו, אלא הוא מביט על העולם במבט שונה, כמי שניצב בראש ההר ומתחתיו פרוסים כפרים קטנים, אי שם באופק.

★ ★ ★

רעייתו של אחד מלומדי הדף היומי טלפנה אל מוקד הדף היומי ובקשה בפיה: אנא מכם, עודדו את בעלי שימשיך בקביעותו בלימוד הדף היומי. העסק של בעלי נקלע לקשיים ומצב רוחו אינו שפיר, אבל כאשר הוא פותח את היום בלימוד הדף היומי, רוחו מתרוממת ונפשו עולצת. הוא מרגיש לפתע, כי רגליו נישאות טפחיים מעל פני הקרקע וכל הדאגות והטרדות מצטמקות ומתגמדות להן לממדים שאינם מדאיגים כלל.

★ ★ ★

יהי רצון שזוכה לקיים את דברי המשנה במסכת אבות (פרק ו' משנה ד') "ובתורה אתה עמל", ואו אז גם נזכה שיקיימו בנו דברי המשנה בהמשכה: "ואם אתה עושה כן, אשריך וטוב לך. אשריך בעולם הוה, וטוב לך לעולם הבא".

המעוניין לזכות את הרבים בסיפור מעניין, או בעובדה מרתקת שניתן ללמוד מהם מוסר השכל, מוזמן לפנות למערכת מאורות הדף היומי, ואנו נפרסם זאת בע"ה בטר זה. כתובתנו: ת.ד. 471 בני ברק. תפק: mendelson@meorot.co.il 03-570-67-93 דוא"ר

ברכת התורה, העורך

פנינים

דף לה/א שודא דדייני

פקחותו של

רבינו סעדיה גאון

בסוגייתנו מבואר, כי כאשר אירע שאדם נתן שני שטרות זהים לשני אנשים, כגון שנתן לכל אחד מהם שטר מתנה על שדהו, אזי על בית הדין להכריע כפי הבנתו, כגון, מי מהם היה מקורב יותר מחבירו אל נותן השטר וכדומה, וכך לשער את כוונתו האמיתית של נותן השטר.

בהקשר לכך מעניין להביא את המעשה הבא: לפני שנים רבות חי בבבל יהודי עשיר, אשר נהג לנדוד לארצות רחוקות לצורכי מסחרו ואילו נלווה בקביעות משרתו הנאמן והמסור. ויהי היום, בעת שהותו בארץ רחוקה הגביר חש לפתע ברע ובטרם פרוחה נשמתו הספיק להפקיד שטר בידי משרתו ובו כתב: "כל נכסי למשרתי המוכשר, אלא אם יתבע בני ירושה, ינתן לבן כמה שירצה המשרת". **בנו יקירו** של העשיר הבין, כי אביו התכוון בוודאי שכספו הרב יועבר אליו, אך לא היה בידיו או בידו מי ממקורביו הרבים לפעול מאומה נגד השטר שהחזיק בידיו המשרת.

כאשר הגיע הדין אל בית דינו של רבינו סעדיה גאון, הציץ רבי סעדיה בשטר ופנה אל המשרת: "כיצד הנך מבקש לנהוג בממונו של העשיר?". "לעצמי אני לוקח את כל הסכום ולבנו היקר של האדון אני נותן באצילותי אלף דינרים". "יפה", השיב רבי סעדיה, "טול לעצמך אלף דינרים ואת כל הירושה תן לבן אדונך". המשרת כמעט התעלף כאשר המשיך רבי סעדיה "הרי כך נאמר מפורשות בצוואה: 'ינתן לבן - כמה שירצה המשרת' - את אותו סכום שהמשרת רוצה לעצמו, כך יטול הבן..." ("אוצר חיים" ח"ב עמ' ק"ל).

פעולת הדיבור. לעומתה, 'הגדה' היא העברת מידע לאחרים, ופעולה זו יכולה להעשות בכל צורה שהיא, בדיבור בכתובה וכדומה. [לפיכך, הם מבארים, דרשו חז"ל "מפיהם ולא מפי כתבם" מן הפסוק (שם) "על פי" העוסק בדיבור, ולא מן הפסוק (ויקרא ה/א) "אם לא יגיד", אשר אינו מגביל את העדות לפה בלבד].

והנה, למרבה הפלא, לאחר שהתורה קובעת "**מפיהם** ולא מפי כתבם", היא מתייחסת לעדות כאל 'הגדה', באומרה (ויקרא ה/א): "אם לא יגיד ונשא עונו". לכאורה, מן הראוי היה לכתוב "אם לא יאמר", שהרי אחר שדרשו חז"ל שעדות נאמרת בפה בלבד, העדות צריכה **להאמר**, ולא להמסר על ידי העד? אין זאת, מבאר הגר"מ אויערבך זצ"ל בעל אמרי בינה, אלא שבכך התורה ביקשה בכך להזגיש, כי אין העד חייב להעיד ב'אמירה' בלבד, ורק אלם אשר אינו מסוגל להעיד בפיו התמעט מן הפסוק "על פי" - מפיהם ולא מפי כתבם".

להלכה, לא נפסק כרבינו תם (שולחן ערוך ורמ"א חו"מ סי' כ"ח סעי' י"א). אולם הב"ח, הסמ"ע והבאר הגולה העירו על כך, כי לגבי תלמיד חכם, כדאי הוא רבינו תם לסמוך עליו שישלח עדותו בכתב, כדי שלא יתבטל מלימודו.

דף מ/א מתנתא טמירתא לא מגבינן

כלה שקיבלה מבעלה מתנה חשאית

בסוגייתנו מבואר, כי הכותב שטר מתנה לרעהו בחשאי, תוך הסתרת הדבר מאחרים לבד מן העדים, אין מתנתו מתנה, משום שהתנהגותו מוכיחה, שכתובת השטר נועדה להחניף ל"מקבל המתנה" כביכול, ותו לא (רא"ש). על גדרה של הלכה זו נוכל לעמוד מן המעשה הבא שאירע לפני כחמש מאות שנה.

מעשה באלמנה שהודיעה לבית הדין אשר מונה לטפל בירושת בעלה, כי בידיה כלי כסף וכלי זהב מסויימים, אשר בעלה המנוח הקנה לה אותם בשבעת ימי המשתה שלאחר נישואיהם, תוך שהוא ציין בפניה כי עליה לשמור בסוד את דבר המתנה, משום שאינו חפץ שיוודע ברבים כי בעל ממון הוא. אחד מרבני עיריה הורה, כי מתנה זו אינה מתנה, מאחר שהבעל ביקש להסתירה, וכמבואר בסוגייתנו. **יש לחלק בין מתנה חשאית לכתובת שטר בחשאיות:** אולם, המהר"ם אלשיך (שו"ת סי' צ"ט) כתב בתשובה לשאלה, כי חלילה מליטול מיד האלמנה את כלי הכסף וכלי הזהב. שכן, סוגייתנו מתייחסת למצב בו הנותן לא העביר

את **המתנה עצמה** לידי המקבל, אלא כתב שטר בלבד. או אז, כאשר השטר נכתב בחשאיות, הרי זו הוכחה לכך שאין בו מאומה. אולם, כאשר המתנה עצמה נמסרה לידי המקבל, היא מעשה ההקנאה חשאי ככל שיהא, מתנתו חלה, שהרי לו לא היתה כוונתו תמימה, כלום היה מוסרה לידי המקבל?

בשורות הבאות נדון בשורשי הלכה זו, שמתנה סמויה אינה מתנה. כידוע, "דברים שבלב אינם דברים", ולכן, המקדש אשה אינו יכול לטעון לאחר מכן כי חשב בליבו שאין כוונתו לקדשה. לפיכך, יש להבין, מדוע שטר שנכתב כדת ונחתם כדן על ידי עדים, אך ניתן בחשאי אינו חל?

בשו"ת באר יצחק (אבה"ע סי' י') מביא שני הסברים לכך. א. "דברים שבלב אינם דברים" נאמר רק כאשר אדם עשה מעשה המעיד על כוונתו הרצינית, או אז אין הוא נאמן לטעון שחשב בליבו לבטל את מעשהו. אולם, גמרתנו מסתפקת באומדנא של דעת בני אדם, והספק הוא, אם הנותן מתנה נסתרת מתכוון לתיתה בכל לבו או לא. אמור מעתה, כי מעשה כתיבת השטר עצמו כלל אינו מוכיח בבירור על כוונתו, ולפיכך, יש להותיר את החפץ בידי מחמת הספק. ב. חז"ל בסוגייתנו קבעו, כי החשאיות בה כותב השטר עטף את מעשה הכתיבה, מהווה **אומדנא ברורה שאין עליה עוררין**, כי כוונתו לא היתה רצינית, וממילא אין כאן "דברים שבלב" המפוקפקים ואינם מאומתים.

מקבל "מתנה סמויה" שחטף את המתנה: ההבדל בין שני טעמים אלו בולט כאשר נבוא לדון מי הבעלים של החפץ שניתן במתנה ונחטף על ידי מקבל המתנה. לפי ההסבר השני, עליו להשיב מתנה זו לבעליה, שהרי ברור לנו שה"נותן" לא התכוון לתת מתנה. לעומת זאת, לפי ההסבר הראשון, שהמתנה לא חלה מחמת הספק, **שאינו אנו יודעים** אם באמת התכוון לתת את המתנה, אין להוציא את המתנה מידי החוטף, שהרי זה ממון המוטל בספק.

ואכן, הטור (חו"מ סי' רמ"ב) מציין את מחלוקת הראשונים בנושא זה, כאשר לדעת הרא"ש על החוטף להחזיר את המתנה לבעליה. אך הרמ"ה חולק עליו, ולדעתו אין הוא מחוייב לעשות כן.

דף מא/א כל חזקה שאין עמה טענה

"חזקה" על מפטיר יונה - כיצד ובאלו תנאים

משנתנו קובעת כלל בסיסי לגבי קרקעות האומר, "כל חזקה שאין עמה טענה - אינה חזקה". היינו, שהייתו של אדם בנכסי דלא נידי אין בה להוכיח שהנכס נרכש על ידו מבעליו, ורק כאשר היושב בנכס טוען, כי הוא רכש אותו מבעליו, אזי, "חזקתו" בנכס משמשת כהוכחה וכסיוע לטענתו. לעומת זאת, לדעת ראשונים רבים, אין הדין כן ב"חזקת תשמישים", היינו: כאשר אדם נוהג להשתמש באופן מוגבל בחצר הזולת, כגון, שנוהג להשעין קורות על כותל של חבירו. אדם זה אינו חייב לטעון, שבעל החצר התיר לו להשתמש בנכס באופן מפורש, אלא רשאי הוא להסתמך על השימוש עצמו בנכס כהוכחה להיתר זה [4].

[4] זו דעת הריב"ם בתוס' לעיל כג/א ד"ה והא. אולם, התוס' שם ובתוספת ברש"י ו/א ד"ה אחזיק לאורדי פליגי וס"ל דצריך טענה. ועיי' ברשב"א שהביא ב' דעות בזה, והובאו ברמ"א חו"מ סי' קנ"ג סעי' ב'. ועיי"ש בקצות החושן סק"ג שביאר לשיטה זו, שקונה את הזכות להשתמש על ידי ההשתמשות עצמה.

לעילוי נשמת
הר"ר **יהודה אריה מרגלית** ז"ל
נלב"ע ד' באדר תרפ"ו
ומרת **מרים מרגלית** ע"ה
תנצב"ה
הונצחו ע"י המשפחה שיחיו

לעילוי נשמת
הר"ר **יצחק דורמבוס** ז"ל
ב"ר מרדכי ז"ל נלב"ע ל' שבט א' דר"ח אדר תשנ"ג
תנצב"ה
הונצח ע"י המשפחה שיחיו

לעילוי נשמת
הר"ר **יוסף שטרן** ז"ל
ב"ר שמואל ז"ל נלב"ע כ"ט שבט תשמ"ג
תנצב"ה
הונצח ע"י המשפחה שיחיו

לעילוי נשמת
הרב ר' **שמואל אליעזרי** זצ"ל
ב"ר אליעזר ז"ל נלב"ע ג' באדר תשנ"א
והרבנית מרת **בתי'ה אליעזרי** ע"ה
ב"ר ישראל זאב הלוי איש הורוויץ זצ"ל
נלב"ע ז' בניסן תשמ"ח **תנצב"ה**
הונצחו ע"י המשפחה שיחיו

ההבדל בין חזקת קרקעות לחזקת מטלטלין: ההבדל בין דיני חזקת קרקעות לדיני חזקת תשמישים נובע מכך, שאדם מן היישוב אינו נוהג להקנות את נכסו לאחר רק משום שהלה התיישב בו. לפיכך, על המחזיק בנכס לטעון כי ישיבתו בו נובעת מרכישתו מידי בעליו, אך לא נאמין לו אם הוא יטען, כי עצם ישיבתו בקרקע ושתיקתו של בעליה מוכיחים על הסכמתם להעניקה לו. לעומת זאת, סביר להניח, כי אדם טוב לב יסכים שחבירו יניח את אופניו מידי יום בחצירו, במקום שאינו גורם לו כל נזק והוא גם מוכן להקנות לחבירו זכות שימוש מוגבלת זו. לפיכך, אי מחאת הבעלים על השימוש בנכס, מהווה הוכחה להסכמתם.

בבתי כנסיות רבים, ובעיקר באלו הקיימים שנים רבות, יש אנשים אשר במשך השנים תפסו "חזקה" על מצוות מסוימות [2]. כגון, עלייה לתורה ל"מפטיר יונה" במנחה של יום הכיפורים, לעבור לפני התיבה בתפילות הימים הנוראים וכדומה. לעיתים, מסיבות שונות, מבקש מתפלל אחר ליזכות במצווה ה"מוחזקת" זה שנים על ידי חבירו, אלא שהמחזיק במצווה טוען שאין לנשלו ממנה מאחר שהשימוש בה במשך תקופה כה ארוכה הקנה לו "חזקה" על מצווה זו. האם הוא צודק?

ובכן, מעניין לגלות, כי בנידון זה נחלקו הפוסקים, אם המושג "חזקה" במצוות, אשר הונהג במשך הדורות והפך לעובדה הלכתית ברורה, זהה ל"חזקת מקרקעין" או ל"חזקת תשמישין". יש הסוברים (מהראנ"ח ח"ב סי' ע), כי המחזיק במצווה צריך לטעון שהיא נמכרה לו או שנמסרה לו באופן מפורש על ידי הציבור, בדיוק באותו אופן שמשנתנו קובעת לגבי קרקעות, אשר לשם הוכחת בעלות עליהן דרושה "חזקה שיש עמה טענה". אולם, אם המחזיק במצווה אינו טוען שהציבור הקנה לו אותה, שימושו במצווה במשך שנים אינו מקנה לו כל עדיפות על מתפלל אחר (כן ביאר הגרעק"א בתשו' תניינא סי' י"ג, וכן נראה מפשטות לשון הרמ"א בדרכי משה חו"מ סי' קמ"ט).

אולם, התומים (שם סי' י"ט, על הדרכי משה שם) סובר, כי את ה"חזקה" על מצווה רוכשים בדיוק באותו אופן שבו רוכשים "חזקת תשמישין". היינו, אם אדם נהג במצווה במשך שנים ואיש לא מחה בידו, רשאי הוא לטעון, כי העובדה שהניחו לו לנהוג במצווה זו במשך שנים מוכיחה, כי הציבור מחל לו והקנה לו את הבעלות עליה, ואין הוא זקוק לטעון כי רכשה מידי הציבור בפועל. **אין "חזקה" על שטיפת רצפות בבית כנסת:** עם זאת, כמובן, שאדם אינו יכול לתפוס "חזקה" אלא על מצווה אשר נהוג לרוכשה, כגון על עליה לתורה. אולם, המחזיק במצווה אשר אין נוהגים למוכרה, כגון, אדם שנדבה רוחו אותו לשטוף את רצפת בית הכנסת, אינו יכול לטעון שהעובדה כי הוא עושה זאת זה זמן רב מהווה הוכחה שהציבור מחל לו על מצווה זו. שכן, במשך אותם שנים לאיש לא היה איכפת שפעולה זו תעשה על ידו אך אין בכך ראייה שהציבור הסכים שרק הוא יעשה זאת (עיי"ש שביאר כן ברמ"א, ועיי' בתש"ר ע"א הנ"ל שהוכיח שכוונת הרמ"א כד' התומים וא"צ טענת קניין בחזקת מצוות).

"התחברתי והרגשתי את מתיקות התורה"

בדרך, בבית, בעבודה,

24 שעות ביממה

מתחברים לשיעור המרתק

להאזנה חייגו:

073-2951342

למסכת הנלמדת הקישו 1

בעלות שיחה רגילה

[2] נידון ענף ונרחב ביותר קיים בספרי הפוסקים אם שייך "חזקה" במצוות. במאמר שלפנינו לא נכנס לעצם הנידון הרחב שדורש מאמר מיוחד בפני עצמו. ראה את דברי הגאון רבי יחיאל וינברג זצ"ל (שו"ת "שרידי אש" ח"א סי' כ"א) שכתב: ונראה לעין הסוקר שבתחילתה היתה הלכה זו של חזקה במצוות רפוייה בידי רבותינו הפוסקים ולכן לא באה הכרעה מוחלטת והסכמה כללית בדין זה. אך לאט - לאט התגברה הדעה שיש לקבוע דין חזקה גם במצוות. שאלת חזקה היתה במשך הזמן לשאלה חשובה בסדר העבודה בבתי הכנסת ובחיים הדתיים של הציבור. הצורך בתיקון סדר קבוע במנהגי התפלה והקריאה בתורה והדאגה לשמירת השלום בחיי הציבור ומניעת ריב ומדון בענייני דת דרשו במפגיע לקבוע הלכה בשאלת החזקה. וכבר באה עליה הסכמת כל רבותינו האחרונים ודעתם היא הלכה פסוקה לכל ישראל, כי הם המורים לנו דרך בחיי דתנו והם המאירים עינינו בתורתנו הקדושה.

חוויה רוחנית מרגשת

ספרון חודשי ללימוד יומי קצר בכל יום משנה אחת הלכה אחת וקטע מהגמרא

לחודש התנסות חינם!

חייג עכשיו: 3029*

או שלח מייל לדוא"ל veten@meorot.co.il

